

О. М. Гончарова,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

Г. А. Єгорова,

студентка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПІДПРИЄМСТВ АГРОСЕКТОРУ УКРАЇНИ

O. Honcharova,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of Economics of Enterprises,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

H. Egorova,

student, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN UKRAINE

Метою статті є дослідження способів вдосконалення сільськогосподарського виробництва підприємств України. В статті проведено аналіз сучасного стану аграрного сектора та висвітлено основні негативні тенденції та проблеми. Запропоновано основні заходи щодо підвищення ефективності виробництва ТОВ "Зелена долина" та здійснено економічне обґрунтування інвестиційного проекту вдосконалення підприємства. Проведено аналіз вартості залучення нової техніки та технологій, визначено оптимальні джерела фінансування інвестиційного проекту. На основі проведених розрахунків ефективності інвестиційного проекту доведено доцільність його реалізації, що має важливе практичне значення для діяльності ТОВ "Зелена долина".

The aim of the article is to study ways to improve agricultural enterprises of Ukraine. The article analyzes the current state of the agricultural sector and highlights the main negative trends and problems. The basic measures to improve the efficiency of LLC "Green Valley" are offered and economic assessment of the enterprise' improvement project is made. The analysis of the cost of attracting new techniques and technologies and optimal sources of financing of the project is done in this article. Based on the calculations of the project efficiency the feasibility of its implementation is confirmed, that has the practical importance for LLC "Green Valley".

Ключові слова: агросектор, ефективність виробництва, рентабельність, інвестиційний проект.

Key words: agriculture, efficiency, profitability, investment project.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На шляху інтеграції України до європейських та світових структур основним завданням залишається підвищення ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств. Саме тому необхідно розширити економічні дослідження та забезпечити наукове обґрунтування зростання ефективності виробництва в аграрному секторі України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва висвітлюються в працях таких вітчизняних вчених, як: Білоусько Т.Ю. [1], Варченко О.М. [3], Коваль О.А. [5], Ціхановська В.М. [8], Якубів В.М. [9] та інші. Тим не менш, більшість вітчизняних

дослідників акцентують свою увагу на оцінці ефективності та прибутковості виробництва, не звертаючи належної уваги на нові зовнішні умови, в яких опинилася Україна та сучасні вимоги споживачів. Саме тому особливо важливим на сучасному етапі розвитку соціально-економічних зв'язків є розробка концепції з підвищення ефективності агропромислового виробництва і виведення його на якісно новий ступінь розвитку на основі виробничої інтенсифікації виробництва, ресурсозбереження, прискорення науково-технічного прогресу, що і формує мету даної статті.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Для будь-якої держави сільське господарство є життєво необхідною галуззю народного господарства, адже понад 80% фонду споживання формується саме

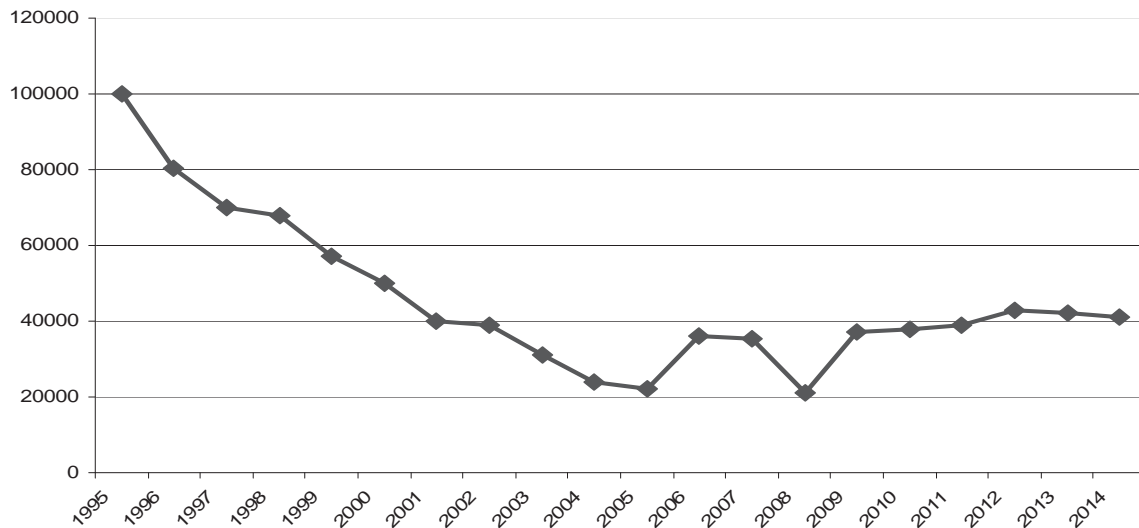

Рис. 1. Обсяги валової продукції сільського господарства України за період 1995–2014 рр., млн грн.

Джерело: побудовано за даними [7, с. 34].

за рахунок продукції сільського господарства. Крім того, згідно з оцінками Світового банку, що базуються на порівнянні показників ряду країн, зростання валового внутрішнього продукту, обумовлене саме зростанням сільського господарства, щонайменше удвічі ефективніше сприяє скороченню бідності, ніж зростання ВВП внаслідок розвитку інших галузей [1, с. 29].

Для України сільське господарство має особливо важливе значення тому, що воно є однією з найбільших галузей народного господарства. Про це свідчить ряд важливих макроекономічних параметрів, серед яких частка сільського господарства у валовій доданій вартості. У 2001 р. вона становила 29421 млн грн., або 16,3% у загальній вартості. За 10 років вказаний показник збільшився у 4 рази і вже у 2011 р. склав 108688 млн грн. Але питома вага складала вже лише 9,6% від загальної вартості. В структурі внутрішнього валового продукту (ВВП) питома вага сільського господарства за останні роки також зменшилася з 8,5% у 2013 р. до 7,

9% у 2014 р., при одночасному збільшенні абсолютно-го показника [1, с. 29].

Проте, хоча сільське господарство є однією з найважливіших складових сфери матеріального виробництва, на сучасному етапі не вдалося досягнути стабільного розвитку галузі, стабільної фінансової ситуації та подолати низку проблем і негативних тенденцій в економіці сільськогосподарського виробництва.

Протягом останніх двадцяти років (1995—2014 рр.) функціонування сільського господарства чітко простежується негативна динаміка показників діяльності підприємств, про що свідчить динаміка валової продукції сільського господарства України (рис. 1).

Незважаючи на те, що на державному рівні приймаються програми розвитку та підтримки сільського господарства, обсяги виробництва та реалізації продукції залишаються на низькому рівні, що призводить до незадовільної або ж часом від'ємної рентабельності виробництва, що є узагальнюючим показником економічної ефективності сільськогосподарських підприємств.

Таблиця 1. Основні економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств України

	Чиста виручка від реалізації, тис. грн.	Прибуток, збиток (-), тис. грн.	Рівень рентабельності 2013 р., %	Рівень рентабельності 2014 р.*, %
Продукція сільського господарства і послуги	12196278,6	2009542,7	20,7	19,4
Рослинництво і тваринництво	1183802,9	1983194,6	26,5	20,1
Рослинництво	928731	1665907,5	25,9	21,9
Тваринництво	255078,9	317260,1	16,1	14,2
Велика рогата худоба на м'ясо	1989586,0	-1517867,7	-41,3	-43,3
Свині на м'ясо	635724,2	963570,0	-0,9	0,2
Вівці і кози на м'ясо	28258,0	-21145,8	-36,2	-42,8
Птиця на м'ясо	1133232,9	-125293,4	-5,9	-10,0
Молоко	7877533,8	945468,4	2,3	3,6
Яйця курячі	1730864,6	2358318,8	52,5	47,6

* за січень — листопад 2014 р.

** без ПДВ, бюджетних дотацій і доплат; до оподаткування.

Джерело: складено автором на основі [2, с. 16; 7, с. 36]

Зокрема це стосується ринку м'яса великої рогатої худоби.

Проаналізуємо основні економічні результати діяльності сільськогосподарських підприємств по Україні у 2013—2014 рр. та визначимо рівень рентабельності продукції сільського господарства (табл. 1).

За даними таблиці можна зробити висновок, що у 2014 році було зафіксовано зниження рівня рентабельності всієї сільськогосподарської продукції. Прибутковість рослинництва знизилася на 4% (з 25,9 % до 21,9 %). У галузі тваринництва в 2014 р. прибутковим було вирощування свиней на м'ясо, рентабельність якого збільшилася з мінус 0,9 % до 0,2 %, та продаж яєць та молока. Але виробництво м'яса великої рогатої худоби, овець, кіз та птиці було найбільш збитковим видом діяльності.

Дослідження багатьох наукових робіт та досліджень вітчизняних науковців дозволило виокремити наступні головні проблеми вітчизняного сільського господарства.

1. Низька ефективність управління якістю продукції аграрних підприємств, що призводить до зниження конкурентоздатності вітчизняної сільськогосподарської продукції на міжнародних (у першу чергу — європейських) ринках. Так, лише 3% українських м'ясопереробних комбінатів, 34,6 % молокопереробних підприємств сертифіковані відповідно до міжнародних стандартів якості [8, с. 67].

2. Недостатньо розвинена галузева інфраструктура АПК, що призводить до збільшення витрат аграрних підприємств на виробництво, транспортування, зберігання тощо [3, с. 13]. Зростання витрат сільськогосподарських підприємств на виробництво продукції збільшує її собівартість та, у свою чергу, призводить до послаблення конкурентних позицій відносно закордонних аналогів.

3. Низький рівень технічного оснащення та оновлення сільськогосподарського виробництва, застарілість технологій та обладнання, яке використовується, недостатній рівень інноваційної діяльності менеджменту аграрних підприємств, що призводить до зниження темпів технічного переозброєння.

4. Низька привабливість сільської місцевості для потенційних працівників, що обумовлене відсутністю належної інфраструктури, умов проживання та праці робітників, які можуть у перспективі поповнити кадровий склад вітчизняних сільськогосподарських підприємств.

5. Недосконалість державного регулювання та управління агропромисловим комплексом України [6, с. 18].

Вищенаведені проблеми обумовлюють низьку рентабельність виготовлення сільськогосподарської продукції, призводить до послаблення конкурентних позицій відносно закордонних аналогів.

Таблиця 2. Бюджет капітальних витрат на фінансування проекту

Вид інвестиційних витрат	Обсяг витрат, тис. грн.
Купівля землі під проект	8000
Оновлення тваринного комплексу	2100
Біоінженерний комплекс для переробки відходів	2210
Будівництво складу для біодобрива та палива	1000
Будівля забійного цеху та обладнання для нього	250
Купівля інноваційної системи GEA CowView	1000
Молочний склад з холодильною установкою	250
Установка для перекачування води з річки	2000
Купівля програмного забезпечення	250
Разом	17060

Джерело: складено автором самостійно.

Тому, на нашу думку, основними шляхами підвищення ефективності або рентабельності виробництва агропромислових підприємств є такі:

- лідерство у витратах (зниження собівартості продукції);
- диференціація продукції;
- сертифікація продуктів;
- сучасна організація бізнес-процесів;
- активна маркетингова кампанія.

Розглянемо реалізацію запропонованих шляхів підвищення ефективності виробництва сільськогосподарських продуктів на прикладі вітчизняного підприємства ТОВ "Зелена долина".

Агрокомплекс "Зелена долина" — один з найбільших сільськогосподарських виробників півдня Вінницької області. Товариство вирощує зернові, бобові, олійні та кормові культури, а також розводить племінну велику рогату худобу й свиней.

Ми зосередимо свою увагу на зниженні витрат на м'ясу продукцію великої рогатої худоби, оскільки вона потребує більших затрат у виробництві.

Зниження собівартості можливе за рахунок впровадження інноваційних технологій, що будуть застосовуватися у виробничому процесі. Для зниження собівартості м'яса великої рогатої худоби, необхідно знизити витрати на вирощування поголів'я. Ми пропонуємо використання таких технологій, як: найсучасніші доїльні зали від американської компанії BOU-MATIC, доїльна система Apollo, системи автоматизованого годування молочної худоби та система автоматичного прибирання за тваринами від німецької компанії GEA Farm Technologies.

Також зниження собівартості можливо досягти за рахунок більшої автономності виробництва. А саме: використання метанового газу як зручного і дешевого палива, та автоматичної подачі води з річки Рось для зрошування пасовищ та луків з культурами. Це можна здійснити за допомогою таких технічних установок, як: французька установка БРС Irrifrance для перекачування води з річки та біоінженерної установки ZORG для

Таблиця 3. Рівень доходу від основної діяльності, тис. грн.

Тип доходу	1 рік				2 рік	3 рік	4 рік	5 рік	6 рік
	I	II	III	IV					
Реалізація основної продукції	0	0	0	0	2500	3150	4000	5000	6150
Реалізація потенційної продукції	0	3500	3500	3500	14000	14000	14000	14000	14000
Разом	0	3500	3500	3500	16500	17150	18000	19000	220150

Джерело: складено автором самостійно.

Таблиця 4. Грошові потоки при фінансуванні з боку держави та приватних інвесторів, тис. грн.

Показник	1 рік				2 рік	3 рік	4 рік	5 рік	6 рік
	I	II	III	IV					
Дохід	0	3500	3500	3500	16500	17150	18000	19000	220150
Витрати	5418	5438	5588	5683	27856	27952	28356	28881	29337
в т.ч. амортизація	240	240	240	240	960	960	960	960	960
Фінансові витрати	91	170	334	267	0	0	0	0	0
Прибуток до оподаткування	-5509	-2108	-2422	-2450	-11356	-10802	-10356	-9881	190813
Чистий прибуток	-5509	-2108	-2422	-2450	-11356	-10802	-10356	-9881	160282,92
Грошовий потік	-5269	-1868	-2182	-2210	-10396	-9842	-9396	-8921	191773
Дисконтний множник	0,952	0,907	0,864	0,823	0,784	0,746	0,711	0,677	0,579
Чистий грошовий потік	-5016,09	-1694,28	-1885,25	-1818,83	-8150,46	-7342,13	-6680,56	-6039,52	111036,57
Кумулятивне нагромадження дисконтованих грошових потоків	-5016,09	-6710,36	-8595,61	-10414,4	-18564,9	-25907	-32587,6	-38627,11	72409,46

Джерело: складено автором самостійно.

виробітку метанового газу. Автономність господарства дозволить знизити витрати на обслуговування господарства, що в свою чергу дасть змогу знизити ціну на кінцеву продукцію.

Реалізація даного напрямку підвищення ефективності виробництва потребує значних додаткових капіталовкладень, оскільки передбачає купівлю та впровадження нової сучасної техніки та новітніх технологій. Тобто для підприємства оновлення та переозброєння виробничого процесу є інвестиційним проектом. Отже, розглянемо економічну доцільність даного проекту модернізації виробництва для підприємства ТОВ "Зелена долина".

Проаналізуємо основні види інвестиційних витрат, які будуть здійснені при реалізації проекту. Загальну структуру представлено у таблиці 2.

Очікуваний рівень доходу протягом терміну реалізації проекту наведено в таблиці 3.

Оскільки даний інвестиційний проект потребує доволі значних коштів, проте дозволить здійснити працевлаштування безробітного місцевого населення, то фактично в його реалізації зацікавленою є держава та приватні інвестори, які прагнуть отримувати стабільний рівень прибутку.

Розрахуємо NPV даного проекту виходячи з того, що держава та приватні інвестори повністю здійснюють фінансування проекту (табл. 4).

Зауважимо, що в ході здійснення даного та подальшого аналізу ми абстрагувалися від введення в кінцеву вартість продукції ПДВ, адже воно все рівно повертається в державний бюджет.

Чисту теперішню вартість за проектом можна розрахувати за формулою:

$$NPV = -I_0 + \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+i)^t} \quad (1),$$

$$NPV = -17060 + 72409,46 = 55349,46 \text{ грн.}$$

Термін окупності інвестицій становить:

$$DPP = 5 + \frac{38627,11}{(38627,11 + 72409,46)} = 5,35 = 5 \text{ років і } 5 \text{ місяців} \quad (2).$$

Внутрішня норма дохідності проекту (IRR) становить 41%.

Також варто розрахувати показник рентабельності інвестицій за формулою:

$$PI = \frac{\sum_{t=1}^n CF_t}{(1+i)^t} / I_0 \quad (3),$$

$$PI = \frac{72409,46}{17060} = 4,24$$

Отже, за результатами проведеної оцінки економічної доцільності проекту впровадження шляхів підвищення ефективності виробництва підприємства ТОВ "Зелена долина" можна зробити висновки, що проект є ефективним, підприємство отримає додаткову чисту теперішню вартість у розмірі 55349,46 тис. грн., внутрішня ставка доходності проекту складає 41%, що вище,

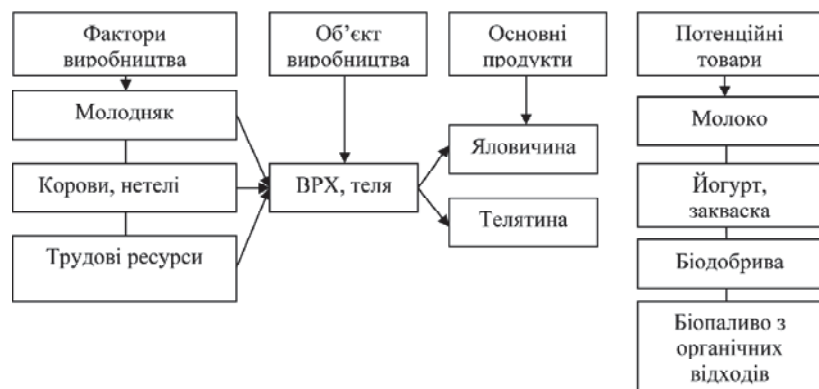

Рис. 2. Ланцюг створення вартості для м'яса великої рогатої худоби

Джерело: складено автором самостійно.

ніж ставка відсотків по кредиту банку у 29 %, індекс прибутковості проекту дорівнює 4,24, що свідчить про прибутковість проекту, термін окупності проекту складає 5 років і 5 місяців.

Для підвищення ефективності виробництва за рахунок диференціації необхідно проаналізувати основні та допоміжні види діяльності, які створюють так званий "ланцюг вартості" (рис. 2).

Так, потенційними товарами для агрокомплексу "Зелена долина" є молоко, кисломолочні продукти, біопаливо та біодобрива, які використовуватимуться для внутрішніх потреб, або їх можна продавати відповідним підприємствам.

Однією з проблем просування української м'ясної продукції на європейський та світовий ринки є сертифікація м'ясопереробних підприємств за світовими стандартами. На сьогодні в Україні лише 3% українських м'ясопереробних комбінатів, 34,6% молокопереробних підприємств сертифіковані відповідно до міжнародних стандартів якості [8, с. 67]. Тому для компанії "Зелена долина" стратегічною перевагою, яка дозволить виходити на зовнішні ринки і тим самим збільшити обсяги реалізації продукції, буде отримання стандарту ISO серії 9000:2000.

За сучасних умов мінливого бізнес-середовища головним завданням підприємства стає швидке реагування на зміни. Це можливо лише за умови ефективної організації бізнес-процесів. Ми пропонуємо використовувати програмне забезпечення, що показує всі основні зони і робочі процеси, дозволяє приймати ефективні рішення і покращувати управління підприємством.

ВИСНОВОК

Проведене дослідження засвідчило критично низький рівень розвитку сільського господарства України та його відставання від високорозвинених країн за такими параметрами, як рівень технічного оснащення, оновлення, управління якістю, що свідчить про існування проблем на сучасному етапі розвитку агропромислового сектора та необхідності прийняття підприємствами ефективних інвестиційних рішень щодо впровадження інноваційних технологій у виробництво задля покращення ситуації, підвищення рівня прибутковості та конкурентоспроможності продукції.

Література:

1. Білоусько Т.Ю. Підвищення ефективності аграрних підприємств [Електронний ресурс] / Т.Ю. Білоусько. — 2012. — С. 29 — 30. — Режим доступу: <http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/3657>
2. Валова продукція сільського господарства України / Державна служба статистики України. — 2013. — 84 с.
3. Варченко О.М. Зарубіжний досвід державної підтримки сільськогосподарського виробництва та напрями його використання у вітчизняній практиці / О.М. Варченко // Економіка та управління АПК. — 2011. — С. 11—16.
4. Гончарова О.М. Розробка та обґрунтування ефективності інвестиційного проекту реконструкції підприємства: О.М. Гончарова, Я.М. Харитончук // Сучасний стан економічної науки: проблеми та перспективи розвитку. Міжнар. наук.-практ. конф, 16—17 березня 2012 року. — VIII, 2012. — С. 142—144.

5. Коваль О.А. Рентабельність як показник економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / О.А. Коваль // Економіка. Управління. Інновації. — 2014. — Вип. 1 (11). — Режим доступу: www.irbis-nbu.gov.ua

6. Левандівський О.Т. Особливості державного регулювання АПК / О.Т. Левандівський // Економіка та управління АПК. — 2011. — С. 16—20.

7. Про соціально — економічне становище України за січень — листопад 2014 року / Державна служба статистики України. — 2014. — С. 34—39.

8. Ціхановська В.М. Конкурентоспроможність вітчизняної агропродовольчої продукції та напрями її підвищення на світовому ринку / В.М. Ціхановська, Ю.М. Павленко // Економіка та управління АПК. — 2011. — С. 66—70.

9. Якубів В.М. Потенціал енергозбереження у системі розвитку сільського господарства України / В.М. Якубів // Проблеми економіки. — 2013. — № 1. — С. 57—61.

References:

1. Bilousko, T.Y. (2012), "Improving the efficiency of agricultural enterprises", available at: <http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/3657> (Accessed 12 January 2015)
 2. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Valova produkcia sil'skogo gospodarstva Ukrainu 2014"[Gross agricultural output Ukraine for 2014], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
 3. Varchenko, O.M. (2011), "Foreign experience of state support for agricultural production and direction of its use in domestic practice", *Ekonomika ta upravlinnya APK*, pp. 11—16.
 4. Honcharova, O.M. and Kharytonchuk, Ya.M. (2012), "Development and justification of the investment project of reconstruction of the company", *suchasnuy stan ekonomichnoi nauku: problemu ta perspektivu rozvutku [The current state of economic science: problems and prospects]*, *Mizhnarodna naukovo-praktichna konferencia [International Scientific Conference]*, Kiev, Ukraine, 16—17 March, pp. 142—144.
 5. Koval, O.A. (2014) "Return as an indicator of the economic efficiency of agricultural enterprises", *Ekonomika. Upravlinnya. Innovacii*, vol. 1 (11), available at: <http://www.irbis-nbu.gov.ua> (Accessed 21 December 2014)
 6. Levandivskiy, O.T. (2011), "Features of state regulation of agribusiness", *Ekonomika ta upravlinnya APK*, pp. 16—20.
 7. The State Statistics Service of Ukraine (2014), "Pro social'no-ekonomichne stanovysche v Ukraini za sichen'-listopad 2014" [Socio-economic situation in Ukraine in January — November 2014], *Derzhkomstat*, Kyiv, Ukraine.
 8. Tsihanovska, V.M. Pavlenko, Yu.M (2011), "The competitiveness of domestic agricultural products and areas of improvement in the global market", *Ekonomika ta upravlinnya APK*, pp. 66—70.
 9. Yakubiv, V.M. (2013), "Energy saving potential in the system of agriculture Ukraine", *Problemy ekonomiki*, vol. 1, pp. 57—61.
- Стаття надійшла до редакції 06.02.2015 р.*